

**Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b
105 Reykjavík**

Sent með tölvupósti á: skipulagsgatt@skipulagsgatt.is

Reykjavík, 6. maí 2024

Efni: Efnaverksmiðju á Grundartanga – mat á umhverfisáhrifum

Loftslagsáhrif

Nauðsynlegt er að mati Landverndar að skýr lífsferilsgreining með tilliti til losunar gróðurhúsalofttegunda liggja fyrir áður en ákvörðun er tekin um að fara af stað í að reisa verksmiðjuna. Þar verður að leggja mat á m.a. losun vegna byggingu verksmiðjunnar og orkuöflunar sem og skilgreinda losun frá aðföngum og landnotkun vegna beggja þátta. Þá er nauðsynlegt að skilgreina losun vegna flutninga afurða og aðfanga. Nauðsynlegt er að skilgreina mögulegan leka á metani og annarra efna er áform eru um að framleiða í verksmiðjunni. Metan er um 24x sterkari gróðurhúsalofttegund en koltvísýringur á 100 ára tímabili (mun hærra til skemmri tíma) og mjög lítill leki/slys getur því valdið miklum skaða.

Markmið í loftslagsmálum – orkuskipti

Stjórnvöld hafa sett fram metnaðarfull markmið í loftslagsmálum um kolefnishlutleysi fyrir 2040 og amk. 55% samdrátt í losun fyrir 2030 m.v. 2005. Skv. aðgerðaáætlunum og niðurstöðu starfshópa ráðuneytisins á samdráttur í losun að nást að miklu leyti með orkuskiptum. Stjórn Landverndar vill því varpa þeirri spurningu til Skipulagsstofnunar hvort stefnumörkun stjórnvalda í loftslagsmálum komi ekki í veg fyrir að hægt sé að fara fram með framkvæmd sem beinlínis vinnur gegn orkuskiptum með því að nýta orku sem ætti að fara í orkuskipti innanlands, til útflutnings. Vegna gríðarlegs orkusparnaðar sem felst í því að fara beint í rafmagn verður verksmiðjunnar ekki þörf fyrir innanlandsmarkað. Ef að áformað rafeldsneyti á Grundartanga verður sú framtíðarlausn sem þó liggur alls ekki fyrir enn þá liggur fyrir að öll framleiðslan fari erlendis og er það ekki í samræmi við stefnu stjórnvalda að orkan eigi að fara í orkuskipti innanlands. Ennþá skortir hinsvegar mjög mikið upp á að þróun á svokölluðum rafeldsneytismarkaði hafi verið þróað þangað sem stefnt var að og því eru meðal annars fyrirtæki í sjávarútvegi að kaupa ný togskip í dag sem eru alfarið knúinn olíu. Því má eðli máls halda því fram að útgerðin sem er annar stærsti notandinn hafi ekki trú á þeim lausnum sem efnaiðnaðurinn hefur verið að reyna að þróa eftir öðrum leiðum.

Rétt er að benda á að samkvæmt orkuskiptaspá Orkustofnunar verður raforkunotkun árið 2030 vegna notkunar á rafeldsneyti eingöngu 4 GWh og eingöngu í samgöngum á landi. Ljóst er að risaverksmiða sem þessi er því ekki að stuðla að orkuskiptum á Íslandi heldur hægja á þeim með því að taka til sín gríðarlega raforku þar sem enn hefur ekki tekist að þróa nothæft rafeldsneyti nema með mjög óhagkvæmum hætti.

Flutningskerfi raforku

OAIR áttalar orkuþörf verksmiðjunnar af áður óþekktri stærð hér á landi. Talað um öflugar tengingar við raforkukerfið á Grundartanga en látið hjá líða að lýsa hversu mikið þarf að stækka flutningskerfið sem og er látið hjá líða að vitna til álits Landsnets með hvaða hætti á að vera hægt að mæta slíkri eftirspurn eftir orku án þess að flutningskerfi þurfi að stækka verulega frá núverandi áætlunum. Ljóst er að sú viðbótarorka sem áformuð er mun kalla á miklar áskoranir og álag á raforkukerfið. Landvernd hafnar því með öllu að á meðan þróun rafeldsneytisframleiðslu hefur ekki náð markmiðum sínum og eða tækni til framleiðslu nema með jafn gríðarlegri orkunotkun, þá verði Landsnet að hafna óábyrgri og kostnaðarsamri uppbyggingu til að mæta þessu eina fyrirtæki, sérstaklega þegar um svo ósjálfbæra eftirspurn eftir raforku er að ræða. Ef raforkuframleiðendum og Landsneti er alvara með að mæta því gríðarlega orkumagni sem sett er á svið varðandi þessa einu efnaverksmiðju þá liggur fyrir að gera verður ítrustu kröfur að öll umsvif vegna stækkunar á flutningskerfi, aukinnar orkuöflunar o.s.frv. verði tekin föstum tökum. Hafa skal í huga að hér er um að ræða eftirspurn (840 MW) hjá einu fyrirtæki sem er umtalsvert meiri en Fljótsdalsvirkjun framleiðir (690 MW) þar sem fullkomlega óafturkræf náttúruspjöll áttu sér samhliða stað. Það er langsótt að ákall um jafn stórtæka orkuvinnslu og hér er um að ræða muni hafa minni áhrif en Kárahnjúkavirkjun og Hraunaveitur.

Landvernd hafnar því með öllu að leggja íslenska náttúru og samfélög undir með uppbyggingu vindorkuvera og jafnvel stóraukins þrýstings á frekari vatnsaflsvirkjanir til að kynda undir útflutningi á rafeldsneyti sem augljóslega er vegna stærðarinnar meginmarkmiðið. Í skýrslunni er ekki að finna að ávarpað sé orkunýtni eða orkutap og má furðu sæta að þegar jafn gríðarleg áform um orkuframleiðslu eru sett á svið að það skuli ekki einu sinni vera talið ástæða til að sýna ábyrgð í umgengni við þá orku sem þarf að afla.

Orkuöflun

Fram fyrir liggur að áformin í sinni stærstu mynd kallar á 840 MW orkuframleiðslu. Þetta er meira afl en í stærstu virkjun landsins, Fljótsdalsvirkjun sem er um 690 MW. Stjórn Landverndar gerir alvarlegar athugasemdir við að setja slík áform á svið þegar það liggur fyrir að það er ekkert framboð af raforku í landinu til að mæta slíkum loftfímleikum sem hér er verið að setja á svið, nema því aðeins að ráðast í gríðarlegar stórar og nýjar virkjanaframkvæmdir samhliða. Það verður jafnhliða að gera þá kröfu á Skipulagsstofnun að hún hafi yfirsýn yfir önnur þau áform sem eru hliðstæð og eru á teikniborðinu víðar um landið þegar kemur að áhuga á rafeldsneytisframleiðslu sem engin grunnþekking er á hér á landi. Það að kalla eftir stórkostlegum nýjum orkumannvirkjum með tilheyrandi náttúruspjöllum í þeim eina tilgangi að flytja út rafmagn í stað þess að einbeita sér að innlendum orkuskiptum. Áformin hér um risaefnaverksmiðju á Grundartanga eru sett fram af algjöru ábyrgðarleysi þegar kemur að umræðu um orkuöflun. Það liggur fyrir að vindorkuver munu aldrei ná að keyra uppi þá starfsemi sem áætlanir eru um í þessum efnum enda er vindorkuframleiðsla óáreiðanlegasti orkugjafinn sem verið er að nýta í dag. Vindorkuver eru ekki sjálfbær orkukostur þar sem þau geta ekki staðið á eigin fótum við raforkuöflun og verður því alltaf háð jafnvægisorku sem liggur ekki á lausu hér á landi. Það er því ábyrgðarlaust að setja jafn gríðarlega stórt verkefni í matsferli þegar viðkomandi fyrirtæki getur á engan hátt sýnt fram á með trúverðugum hætti hvernig á að vera hægt að mæta jafn gríðarlegri orkuþörf og sett hefur verið á svið í þessu tilfalli.

Vatnsöflun

Verksmiðja af þeirri stærðargráðu sem um ræðir þarf gríðarlegt magn af hreinu vatni til framleiðslunnar. Gera verður ríkar kröfur vegna þessa einstaka þáttar við framleiðsluna þar sem um svo stórtæka nýtingu á hreinu vatni er um að ræða. Brýnt er því að viðeigandi kröfur verði gerðar og ítarleg úttekt eigi sér stað og mat á áhrifum af mögulegum afleiðingum á stórtækri nýtingu á vatnslindum á þeim svæðum sem fyrirhugað er að nýta.

Almennt matsþættir

Framkvæmdaaðilar ná ekki að leggja trúverðugt mat á heildaráhrif og alls ekki hvað varðar umhverfisþætti eins og vistgerðir og fuglalíf. Þá vantar mjög á hvernig skuli taka á förgun og eftir atvikum nýtingu aukaafurða sem og hvaða valkostir verði nýttir til flutninga á mjög svo vandmeðförnum og stórvarasömum efnum. Þá er ekki verði lagt heildstætt mat á allt umfang efnaverksmiðjunnar ásamt þeim orkugjöfum sem eiga að knýja hana og flutningkerfi sem bæta þarf við. Samhliða verði unnið heildstætt losunarbókhald vegna framkvæmdanna allt frá uppbyggingu vindorkumannvirkja vegna raforkuframleiðslu við verksmiðjuna og til þeirra framkvæmda allra er lúta að verksmiðjunni sjálfri og starfsemi, flutninga o.s.frv.

Ástæða mikilvægis þessarar kröfu er að bæði efnaverksmiðjan og áformuð vindorkuver sem eiga að knýja verksmiðjuna eru á höndum sömu aðila þ.e. QAIR. Iceland.

Stórhættuleg efnaframleiðsla

Vetni, ammoníak og metan eru eldfim efni og sprengihætta er þar sem efni eru undir miklum þrýstingi. Vert er að minna á að alvarleg slys hafa í gegnum tíðina orðið á erlendum vettvangi við meðhöndlun á þessum efnum. Fljótandi metan flokkast sem eldfim lofttegund í 1.undirflokki samkvæmt reglugerð nr. 1272/2008.

Nánari sundurliðun og lýsing á efnum skortir og hversu mikið magn af hverju þeirra er ætlað að geyma í verksmiðjunni á hverjum tíma. Það er ábyrgðarhluti af hálfu framkvæmdaðila að vitna til vistvænna orkugjafa sem fram hefur komið nema því aðeins að hægt sé að tryggja með 100% hætti að það sé hægt að koma í veg fyrir mengunarslys og það hefur fyrirtækið alls ekki gert og mun ekki geta frekar en önnur fyrirtæki sem hyggja á slíkan efnaiðnað ekki síst á svo gríðarlega stórum skala sem hér um ræðir.

Gera verður kröfu á að fyrirtækið skreyti ekki verkefnið undir grænum eða vistvænum merkjum. Efnin eru stórvarasöm ef slys verða og meðan ekki er hægt að útiloka slysin þá verður að gera margfalt meiri kröfur en að jöfnu er gert á hendur fyrirtækja því þarf að setja á margvíslega umhverfisvísa og útiloka að stórfyrirtæki ástundi enn frekari grænþvott en orðið er hér á landi sem er þegar orðið vandamál sem taka verður á. Að sama skapi fagnar Landvernd á hinn veginn allri þróun og framförum sem eru til þess fallin að tryggja samdrátt í losun en til þess þarf virðisikeðjan að vera sjálfbær og græn í gegn sem verður því miður alls ekki með þeim aðferðum sem á að beita við framleiðslu eins og hér er dæmi um í áformaðri efnaverksmiðju á Grundartanga.

Endurheimtu búsvæði fugla ógnað

Fuglalíf á svæðinu hefur alltaf verið fjölskrúðugt en með endurheimt og stækkun Katastaðatjarnarinnar af hálfu Faxaflóahafna á sínum tíma sem þau fengu sérstök umhverfisverðlaun fyrir að hálfu Hvalfjarðarsveitar er nú ógnað. Frá því svæðið hefur verið endurheimt hefur fuglalíf jafnt og þétt vaxið og dafnað. Ljóst er að þetta einstæða fuglasvæði þarfnast mun nánari rannsóknar við heldur en fram kemur í gögnum sem unnin hafa verið fyrir QAIR og verður Landvernd að lýsa undrun á hversu kastað hefur verið til hendinni almennt við

fuglalíf á þessu mikilvæga náttúruminjasvæði sem þarna er að finna.

Áhrif áformaðrar efnaverksmiðju í nágrenni fuglalífsins er gríðarlegt inngrip í viðkvæmt fuglalíf ekki síst á löngum framkvæmdatíma sem mun mögulega hafa óafturkræf áhrif á þær fjölmörgu tegundir sem hafa tekið sér bólfestu á svæðinu. Úr þessum þáttum þarf að bæta svo sýnt sé fram á að fuglalífi stafi ekki hættu af framkvæmdum.

Að lokum

Ljóst er að allar slíkar stórframkvæmdir hafa mikil umhverfis áhrif jafnvel þó framkvæmdir séu við hlið annarrar stórmengandi verksmiðju. Mikilvægt er því að inn í umhverfismat verði gerð grein fyrir öllum þeim áhrifaþáttum sem snerta þessu stóru áform. Reiknuð orkuþörf ein og sér segja fullkomlega til um hversu gríðarlega margir mats og áhrifaþættir eru undir og þarf að reikna. Þegar áform um slíka stórframkvæmd eru sett fram þá er óhjákvæmilegt að draga alla áhrifaþætti fram því áhrifin takmarkast sannarlega alls ekki einvörðungu við Grundartanga og nærsvæði – verksmiðjan kallar á stórtækar framkvæmdir á öðrum svæðum í formi virkjana, flutningslína o.s.frv. sem á að kalla á heildstætt mat á umhverfisáhrifum allra þessara matsþátta og því skal áréttuð enn og aftur að í sinni stærstu mynd er verið að ræða um mun aflfrekari verksmiðju en Alcoa Fjarðaál. Það eitt og sér ætti að kalla á viðeigandi kröfur af hálfu Skipulagsstofnunnar og annarra viðeigandi stofnanna.

Með vinsemd og virðingu,

*fh. stjórnar Landverndar
Þorgerður María Þorbjarnardóttir formaður*